

תנועת הקיבוץ הדתי

ט"ז אייר תש"ע 30.4.10

גיליון מס' 205

פרשת אמר

על שרשי האלימות

מאת יואל קרצ'מר-רזיאל

את פרשת 'אמר' חותם סיפור קצר:
ויצא בן-אשה ישראלית והוא בן-איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי. ויקב בן-האשה הישראלית את השם ויקלל ויביאו אתו אל-משה ושם אמו שלמית בת-דברי למטה-דן. וינחהו במשמר לפרש להם על-פי ה'...

הסיפור מותיר פערים רבים אצל הקורא. רבותינו ברגישותם לקשיים יצרו 'סיפורים דרשניים', המספרים את העלילה מחדש. וכך אנו קוראים בספרא:

ויצא בן אשה ישראלית

מנין יצא?

מבית דינו של משה.

שבא ליטע אהלו בתוך מחנה דן,

אמרו לו: מה טיבך ליטע בתוך מחנה דן?

אמר להן: מבנות דן אני.

אמרו לו: הכתוב אומר **איש על דגלו... לבית אבותם...**

נכנס לבית דינו של משה

ויצא מחוייב

ועמד וגידף.

הדרשן מתמודד עם מספר שאלות: מנין יצא המקלל? מהו 'בתוך בני ישראל'? מה היה נושא הריב? מה הרלוונטיות לזהות הוריו? מיהו 'איש הישראלי'?

במענה לשאלות הללו מעצב הדרשן שלב קודם של העלילה, לפני המסופר בתורה. לפי הדרשן, בקש האיש למקם עצמו, פיזית וזהותית, בתוך מחנה דן, שבטה של אמו. בני השבט ערערו על נסיון זה, תוך הצבעה על השייכות הפטריארכלית כגורם הקובע. הערעור הובא בפני בית דינו של משה וזה קבל את עמדת שבט דן. בתגובה לכך גידף האיש את ה'. עיקר חידושו של הדרשן בהצבת הייחוס כמוקד הסיפור. אדם זה חי במשבר זהות וכאשר הוא מנסה להגדיר את זהותו¹ – הקבוצה האורגנית דוחה אותו. גידופו של האיש הופך מביטוי למצוקתו האישית להתרסה כנגד מערכת הייחוס העומדת בבסיס הארגון של קהל ה'. הזירה למאבק בעיני הדרשן הינה בית הדין. על ידי כך מביית הדרשן את הריב מפראיותו ורומז כי יוחסין הוא ענין להכרעה משפטית ולא לריב אלים.

מדוע דחו בני דן את האיש ומדוע אישר זאת משה רבינו?

שאלה זו הטרידה אף את האמוראים. במדרש ויקרא רבה מובא תחילה הסיפור שבספרא ולאחר מכן (בתרגום):

והוא בן איש מצרי... כיצד?

נוגשים היו המצריים ושוטרים היו ישראל, נוגש היה ממונה על עשרה שוטרים ושוטר היה ממונה על עשרה בני אדם, נמצא נוגש ממונה על מאה ועשרה בני אדם.

פעם אחת השכים נוגש אצל שוטר. אמר לו: לך כנס את עשיריתך. כיון שנכנס (המצרי) לתוך ביתו (של הישראלי) שחקה לו אשתו.

¹ וכפי שמודגש בהמשך הספרא: 'מלמד שנתגייר'.

אמר: זאת של איש זה (שלי) היא. יצא והטמין עצמו לאחורי הסולם, כיון שיצא בעלה נכנס וקילקל עימה. הפך (הישראלי) לאחוריו וראה אותו יוצא מתוך ביתו. כיון שידע שראה אותו יוצא מביתו היה מכה אותו כל יום ואומר לו: עבוד טוב, עבוד טוב, מתכוון ורוצה להורגו. באותה השעה הציצה רוח הקודש למשה, זאת היא **ויפן כה וכה**, מהו **ויפן כה וכה**? אלא ראה מה שעשה לו בבית ומה שעתידי לעשות לו בשדה, אמר לו: לא דיו שקילקל עם אשתו אלא שהוא מבקש להורגו, מיד **וירא כי אין איש**.

הדרשן לוקח אותנו אחורה בזמן. 'בן איש מצרי' בפרשתנו רומז אל האיש המצרי שאותו הרג משה והדרשן מבאר לנו את הרקע לריב זה. החיבור בין הפרשות מעשיר את שניהם: סיפור המקלל מקבל רקע. סיפור המצרי המכה מקבל עומק של יחסי כוח רבי פנים בין שליט ונשלט. הדרשן מאפשר לנו להציף אל העולם הפרטי של חברת העבדים, שאינה מיוצגת כלל בספר שמות, העוסק בקולקטיב ולא בפרטים, מעבר למשפחת משה. לאור זאת, המקלל אינו סתם 'קריזיונר', אלא אדם עם רקע משפחתי-חברתי קשה. בעיית הזהות אינה שאלה של ייחוס בלבד, אלא הצורך שלו ושל חברת העבדים לשעבר להתמודד עם היותו בנו של נוגש מצרי ובן משפחתו של שוטר. משה הרג אמנם את המצרי, אך הוא עצמו נאלץ להתמודד עם בנו. ברמה התרבותית, הסיפור הדרשני עוסק במתחים היסודיים ביחסי שולט ונשלט – הפגיעה בריבונות בתוך הבית, היחס בין כוח ומין ומעמד משתפי פעולה הקרחים מכאן ומכאן. המדרש אינו מוחק את הדין – המקלל גידף את ה' ולכן נרגם. על אף זאת מוכן המדרש לבחון את שורשי המעשה וותר אחרי הרקע האישי והחברתי של החוטא. בכך מאמץ המדרש עמדה מורכבת: האדם אחראי למעשיו, אולם על החברה מוטל לגלות את שורשי הסטייה מן הנורמה, תוך ביקורת עצמית וחייטוט בפצעי העבר.

יואל קרצ'מר-רזיאל, חבר קיבוץ עין צורים. נשוי לורד ואב לארבעה. משמש כמזכיר הקיבוץ. מלמד במרכז יעקב הרצוג ובבית המדרש המשותף לבוגרי ישיבת הקיבוץ הדתי ולקהילת ידידיה בירושלים.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של תנועת הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת.ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039